

Rozvojová paradigmata

MODERNIZAČNÍ ŠKOLA A ŠKOLA ZÁVISLOSTI

PROJEKT DEVELOPMENTARISMU

- × Mechanismy industrializace skrze náhradu vývozu
- × Veřejné výdaje (infrastruktura a energie)
- × Vzdělání
- × Pozemková reforma
- × Varianty První svět (Svoboda podnikání)
- × Druhý svět (centrální plánování)
- × Třetí svět (modernizace skrze rozvojovou spolupráci)

PROCES GLOBALIZACE A PROJEKT GLOBALIZACE

McMichael - Globalizační projekt 1970 – je možné interpretovat jako reakci jednak na keynesiánství a zbytnění státních aparátů v kontextu rozvinutých zemí, stejně tak jako reakci na development projekty v kontextu zemí třetího světa.

- ✘ Monetarismus – seberegulační trhy
- ✘ Soukromé iniciativy skrze volné trhy

PROCES GLOBALIZACE A PROJEKT GLOBALIZACE

- × Zapojení do světových trhů
- × Komparativní výhoda
- × Efektivita -post-developmentarismus
- × Donor fatigue
- × Dluh a kreditní důvěryhodnost
- × Industrializace tažená exportem
- × Vývoj zemědělských komodit
- × Privatizace, restrikce veřejných výdajů

PIETERSE – DEVELOPMENT DECONSTRUCTION/RECONSTRUCTION

- ✘ Globalizace a regionalizace podemílají standardní jednotku rozvoje – národní stát
- ✘ Stát čelí konkurenci mezinárodních institucí a silám globalizovaných trhů
- ✘ Klasická cíl rozvoje – modernizace a ‘dohánění’ catching up je zpochybněna s tím, jak modernizace není již samozřejmou ambicí
- ✘ Ve světle ekologických problémů se modernizace skrze industrializace jeví zřetelně méně atraktivní
- ✘ Westernizace také ztrácí – revaluace lokálních kultur a kulturní diverzity (Pieterse, 2000:1)

KLÍČOVÉ POSTAVY POVÁLEČNÝCH TEORIÍ

- × Ragnar Nurkse
- × Paul Rosenstein Rodan
- × Arthut Lewis
- × Walt Whitman Rostow

HETEROGENNÍ ŠKOLA

- × Preference industrializace
- × Industrializace spustí vlnu prosperity, která nadzvedne ostatní sektory ekonomiky.
- × Respekt k tržní ekonomice, avšak prostředek k dosažení cíle ekonomického rozvoje, nikoli cíl sám o sobě.

HETEROGENITA

- ✘ Např. v aplikaci některých Keynesiánských receptů, zejména velké, krátkodobé vládní zásahy
- ✘ Naivní představa – Rostow – triky rozvoje nejsou koneckonců nikterak těžké

KEYNESIÁNSKÝ PŘÍSTUP

- ✘ Důraz na agregované indikátory
- ✘ Úroveň úspor – úroveň investic
- ✘ Souhlas s K. tezí – nedostatečný ekonomický růst výsledkem nedostatečné agregované poptávky

NOMOLOGICKÝ TYP TEORIÍ

- ✘ Modernizační škola je především normotvorná:
- ✘ určuje jaký stav se má transformovat a kam je třeba dojít;
- ✘ vymezuje nejenom krajní body transformace, ale vytyčuje i pravou cestu;
- ✘ z cesty legitimizuje použití nápravných prostředků k tomu, aby zdárný průběh transformace byl zachráněn.

IDEOVÉ KOŘENY MODERNIZAČNÍ ŠKOLY

- ✘ evolucionistickou a funkcionální perspektivu;
- ✘ Předpoklady, se kterými modernizační teorie pracuje jsou odvozeny z evropského evoluční teorie.
- ✘ modernizace je proces probíhající ve stádiích
- ✘ modernizace je homogenizující proces – procesy modernizace podporují tendenci sbližování mezi společnostmi.

CHARAKTERISTIKA MS

- ✘ Levyho slovy (1967) postupem času si společnosti budou stále více podobné. **Teorie konvergence**
- ✘ Čím více se společnosti modernizují, tím více si budou navzájem podobné.
- ✘ Modernizace jako poevropštění nebo amerikanizace
- ✘ Modernizace je procesem nezvratným, modernizace působí jako univerzální rozpouštědlo (Levy), které rozpustí tradiční rysy zemí 3S.

CHARAKTERISTIKA MS

- ✘ Modernizace je pokrokový proces. Přestože modernizace s sebou přináší mnohé agonií, z dlouhodobé perspektivy je nejenom nevyhnutelná, ale i žádoucí.
- ✘ Modernizace je dlouhodobý proces.
- ✘ Na základě funkcionální perspektivy, ze které také čerpají:
- ✘ modernizace je systematický proces, modernita představuje konsistentní celek, který se objevuje jako celkový proces spíše než v izolaci.

CHARAKTERISTIKA MS

- ✘ Modernizace je transformační proces, tradiční struktury a hodnoty musí být zcela nahrazeny souborem moderních hodnot.
- ✘ Modernizace je imanentním procesem, je vestavěna do změny sociálního systému
- ✘ Modernizační teorie operují na vysokém stupni abstrakce.

HETEROGENITA

- ✘ Např. v aplikaci některých Keynesiánských receptů, zejména velké, krátkodobé vládní zásahy
- ✘ Naivní představa – Rostow – triky rozvoje nejsou koneckonců nikterak těžké

TAKTIKA MS

- ✘ náhrada tradičních hodnot a vzorců chování moderními;
- ✘ M. Levy (1967), N. Smelser (1964), S. Eisenstadt (1974), G. Almond (1987),
- ✘ evolucionistickou perspektivu pokrok a sociální změnu jako jednosměrnou, tj. jako přechod společností od stádia primitivního do stádia rozvinutého a zároveň nahlíží tuto lidskou evoluci jako předem určenou.
- ✘ Jejich stanovisko je normativně zatíženo – evoluční proces směrem k závěrečné fázi je vhodný, protože představuje pokrok, humanitu a civilizaci.

KEYNESIÁNSKÝ PŘÍSTUP

- ✘ Důraz na agregované indikátory
- ✘ Úroveň úspor – úroveň investic
- ✘ Souhlas s K. tezí – nedostatečný ekonomický růst výsledkem nedostatečné agregované poptávky

TEORIE RŮSTU

- ✘ intelektuální vliv J.M. Keynese (deficitní financování, teorie multiplikátoru)
- ✘ zahraniční politika USA
- ✘ Marshallův program pomoci Západní Evropě
- ✘ Požadavek národního rozvoje jako dominantní ideologie nastupujících států

KEYNES

- × Deficitní financování
- × Vlády – půjčky, jednotka výdaje - kladný multiplikační efekt
- × Povzbuzení ekonomické aktivity – vyšší daňové příjmy – splacení dluhu

KEYNESOVA KRITIKA NEOKLASICKÉ EKONOMIE

- × *Laissez-faire* kritizován:
- × existence trvalé nezaměstnanosti (nikoli pouze frikční)
- × nevyužití stávajících zdrojů
- × tendence k tvorbě monopolů v ekonomice

KRITIKA NEOKLASICKÉHO PŘÍSTUPU

- ✘ Neoklasické modely zanedbávají strukturální rigidity (nepružnosti) – velmi časté v rozvíjejících se zemích
- ✘ Tyto rigidity zabraňují trhu reagovat 'normálním' tj. v teoretických modelech přepokládaným způsobem

TEORIE RŮSTU

- × Rozvoj je procesem kumulace kapitálu
- × Kumulace kapitálu je určována úrovní úspor a investic
- × Zaměření se na sektory vysokého růstu – zpracování a průmyslová výroba
- × V případech, kdy tržní nedokonalosti zabraňují procesům dosáhnout kýženého výsledku, je možné intervenovat skrze stát nebo externího aktéra

LEVY

- ✘ Sociologické přístupy - např. Levyho konceptem „relativně modernizovaných společností“.
- ✘ Výhodou relativně nemodernizovaných společností je, že mohou některá nepodstatná stádia evoluce vynechat a zároveň mají výhodu v tom, že vědí, kam spějí. Umožňuje jim to těžit z expertního vědění společností, které jsou relativně modernizované. Vývoj však ukázal, že toto expertní vědění putuje špatně nejenom čase, ale i v prostoru.

SMELSER

- ✘ **sociologických přístupů** Smelserův (1964).
- ✘ modernizací = strukturní diferenciaci.
- ✘ S neustálou specializací však společnosti čelí problému integrace. Přeměna tradiční v modernizované společnost s sebou nese i proměnu hodnot a právě Smelser upozorňuje na možný konflikt hodnot.

POZADÍ TEORIE RŮSTU

- ✘ Teorie růstu se konstitovala za pozadí čtyř významných prvků:
- ✘ intelektuálního dopadu Johna Maynarda Keynesese
- ✘ politického programu USA
- ✘ Marshallova programu pomoci a rekonstrukce západní Evropy
- ✘ Požadavku národního developmentarismu jako ideologie nově se rodících národů

COLEMAN

- ✘ Colemanův model diferenciace-rovnosti-možnosti.
- ✘ Politická modernizace znamená procesy:
- ✘ 1) diferenciace politických struktur, 2) sekularizace politické struktury (nesené étosem rovnosti), 3) zvýšení kapacity politického systému společnosti. Politická modernizace je potom hledáním a uskutečňováním rovnosti.

MCCLELLAND

- ✘ McClellandovu studii o motivaci k výkonu, ve své studii si McClelland položil otázku, která skupina je zodpovědná za ekonomickou modernizaci třetího světa? Podle McClellanda touto skupinou jsou domácí podnikatelé, nikoli politici či západní poradci. McClelland apeluje, že je třeba jít za ekonomické indikátory při zkoumání podnikání.

MCCLELLAND

- ✘ Dále poukazuje na nutnost investovat do ekonomického kapitálu, nikoli pouze do ekonomické infrastruktury.
- ✘ Při podnikání centrálním faktorem předurčujícím úspěch či ztroskotání, je výkonová motivace. McClelland použil obsahovou analýzu při hodnocení příběhů výkonové motivace, v rámci rozhovorů, které uskutečnil.
- ✘ Dále použil obsahovou analýzu na zkoumání populární literatury. Vycházel přitom z předpokladu, že lidové příběhy, písně, komiksy, hry a dětské příběhy odrážejí mysl daného národa, jinak by se nastali lidovými.

INKELESS

- ✘ **Inkelessova studie moderního člověka (1964)**, je situována okolo základní otázky: jaký je dopad modernizace na individuální postoje, hodnoty a způsob života?
- ✘ Inkeless objevil relativně stabilní vzor „moderního člověka“.
- ✘ nejdůležitějším indikátorem moderních hodnot.
- ✘ literatura o třetím světě neúměrně zdůrazňuje negativní aspekty modernizace – dezorganizaci, osobní demoralizaci, deviaci a odcizení.
- ✘ testované osoby ze třetího světa nevykazují vyšší hladiny stresu oproti lidem rozvinutého světa.

LOGIKA AUTORITATIVNÍ INTERVENCE

- ✘ **Rétorika národního rozvoje,**
- ✘ která byla použita lokálními vůdci na cestě k nezávislosti potvrdila model nezávislého národního státu, který měl být nástrojem nejenom dosažení politické svobody pro elity, ale také růstu a blahobytu pro masy (podle Preston, 1996:158-9).

ELITY 3S

- ✘ nastupujícím elitám ve Třetím světě soubor požadavků splýval:
- ✘ požadavky globálního kapitalismu, požadavky jejich vlastních lidí, které vyplývají z rétoriky používané nacionalisty a intelektuální požadavky tehdejší teorie.
- ✘ A tak cíl následování nacionálního developmentarismu byl nastupujícími elitami uvítán.

LIPSET

- ✘ vytvořil typologii politických systémů
- ✘ (stabilní /nestabilní demokracie, diktatura) a koncept ekonomického rozvoje (bohatství, industrializace – podíl prac. síly v zeměd. a spotřeba energie, urbanizace, vzdělání). Na základě dat OSN Lipset ujistil, že index měření ekonomického rozvoje je vždy vyšší pro demokratické země než pro diktatury.

LIPSET

- ✘ Lipset získané výsledky interpretuje zdůvodněním, že ekonomický rozvoj zvyšuje příjmy, zabezpečuje vyšší ekonomické jistoty a podporuje vyšší vzdělávání a tím určuje podobu třídního boje (Lipset, 1963:45).

V chudých zemích se nižší třída radikalizuje a hrozí destabilizací společnosti. S ekonomickým rozvojem se však podle Lipseta, zmenšuje sociální distance mezi nižší a vyšší třídou.

KEYNESIÁNSKÝ PŘÍSTUP

- ✘ Důraz na agregované indikátory
- ✘ Úroveň úspor – úroveň investic
- ✘ Souhlas s K. tezí – nedostatečný ekonomický růst výsledkem nedostatečné agregované poptávky

TEORIE RŮSTU

- ✘ intelektuální vliv J.M. Keynese (deficitní financování, teorie multiplikátoru)
- ✘ zahraniční politika USA
- ✘ Marshallův program pomoci Západní Evropě
- ✘ Požadavek národního rozvoje jako dominantní ideologie nastupujících států

KEYNES

- × Deficitní financování
- × Vlády – půjčky, jednotka výdaje - kladný multiplikační efekt
- × Povzbuzení ekonomické aktivity – vyšší daňové příjmy – splacení dluhu

KEYNESOVA KRITIKA NEOKLASICKÉ EKONOMIE

- × *Laissez-faire* kritizován:
- × existence trvalé nezaměstnanosti (nikoli pouze frikční)
- × nevyužití stávajících zdrojů
- × tendence k tvorbě monopolů v ekonomice

KRITIKA NEOKLASICKÉHO PŘÍSTUPU

- ✘ Neoklasické modely zanedbávají strukturální rigidity (nepružnosti) – velmi časté v rozvíjejících se zemích
- ✘ Tyto rigidity zabraňují trhu reagovat 'normálním' tj. v teoretických modelech přepokládaným způsobem

TEORIE RŮSTU

- ✘ Rozvoj je procesem kumulace kapitálu
- ✘ Kumulace kapitálu je určována úrovní úspor a investic
- ✘ Zaměření se na sektory vysokého růstu – zpracování a průmyslová výroba
- ✘ V případech, kdy tržní nedokonalosti zabraňují procesům dosáhnout kýženého výsledku, je možné intervenovat skrze stát nebo externího aktéra

TEORIE RŮSTU II

Jak vzrůstá příjem roste i tendence k úsporám
MARGINAL PROPENSITY TO SAVE (MPS)

Podobně jako tendence ke spotřebě /marginal propensity to consume/

Čímž uvolňuje kapitál pro další investice

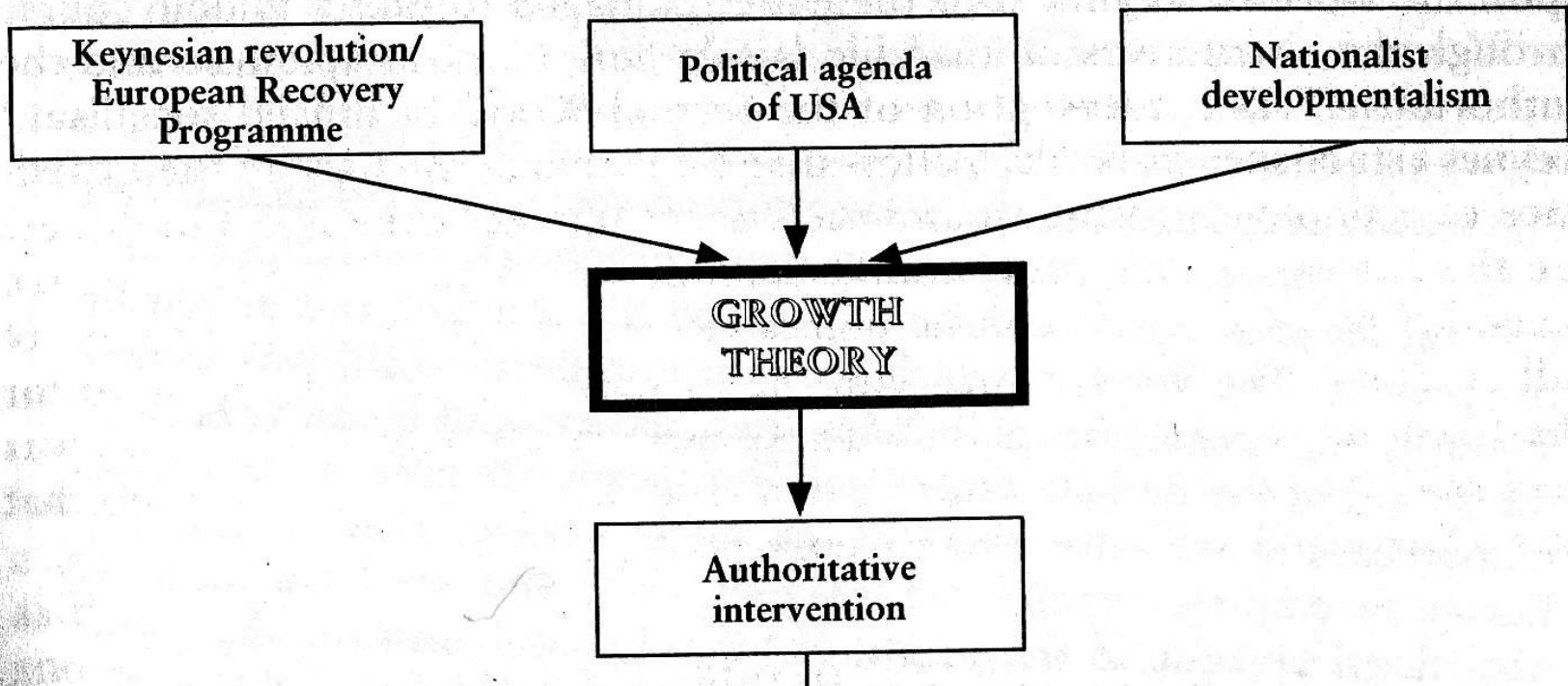
Růst má samo-udržitelný charakter – self-sustained character

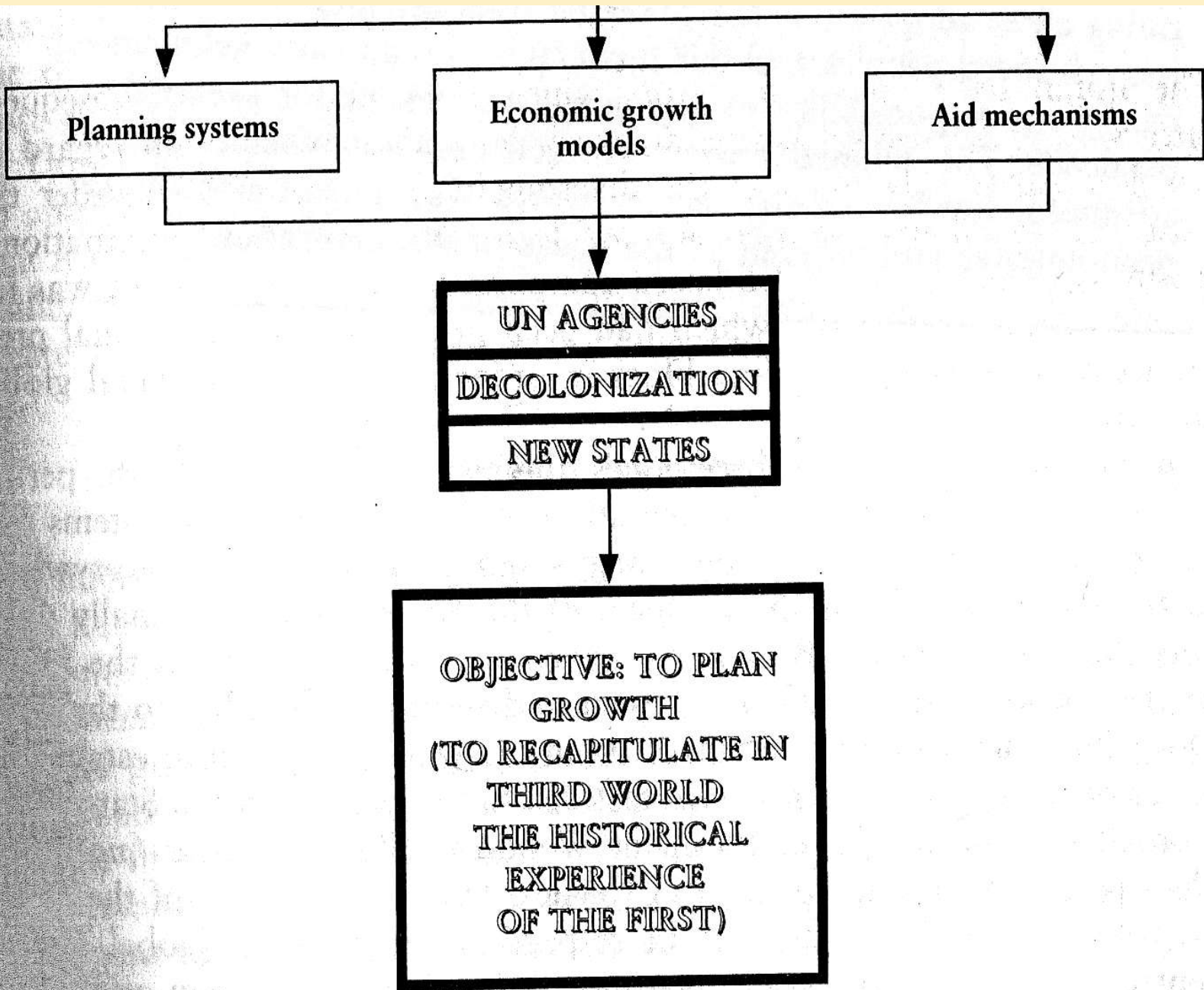
Růst je tažen trhem, avšak pro prolomení dlouhodobé stagnace je možné použít masivní státní intervenci

PRESTON: TEORIE RŮSTU

Figure 10 Growth theory

THE DEVELOPMENT MATRIX

- ✘ Hledání mono-kauzálních explanací
- ✘ Důležitost plánování –Myrdal – The Ideology of planning, Corbridge, 2000.
- ✘ Myšlenka sebe-udržitelného růst jako automatického procesu

CHARAKTERISTIKA MODERNIZAČNÍ ŠKOLY

- ✘ Růst je nahlížen jako lineární proces
- ✘ Myšlenka jednorázového impulsu - 'the big-push' theory
- ✘ Možnost úpadku nebo negativní trajektorie není brána v úvahu.

PARADIGM SHIFT

- ✘ Nástup teorií růstu – posun v paradigmatu rozvojových studií

Starší neoklasická teorie je nahrazena Keynesiánským intervencionistickým modelem

- ✘ Zůstává důraz na tržní principy a růst tažený exportem export-led growth
- ✘ Princip komparativních výhod

KRITIKA NEOKLASICKÉHO MODELU

- ✘ Neoklasická teorie je statické a zaměřená na alokací daných zdrojů
- ✘ Problémy rozvoje však dynamického charakteru; zaměření se na investovatelné zdroje

Teorie silného počátečního impulsu (big-push theory) v rozporu s neoklasickým náhledem postupných změn (piecemeal improvements)

KRITIKA NEOKLASICKÉ TEORIE

- ✘ Neoklasický důraz na rozvoj – kompartivní výhodu a volný obchod – není příliš vhodnou strategií pro pozdně se industrializující země Jihu
- ✘ Přímé statické ztráty ze státní intervence na podporu industrializace – jsou větší než zisky z dynamických výnosů

Dynamické zisky – technologická změna, zlepšené schopnosti, dlouhodobé zisky z infant industry

EUROCENTRICKÁ VIZE

- ✘ Teorie růstu – strukturována eurocentrickým náhledem na rozvoj založený na Keynesiánské interpretaci jedinečnosti
- ✘ Teorie růstu strukturována eurocentrickým náhledem na rozvoj založené na Keynesiánské interpretaci jedinečné, avšak historicky důležité zkušenosti industrializace centrálních zemí
- ✘ Nové národy – mají následovat západní model
- ✘ 'Modernization imperative' Nayar 1972
- ✘ Založeno na stylizované verzi západní ekonomické historie

DUÁLNI SPOLEČNOSTI

- ✘ Společnosti a jejich části mohou být rozděleny na tradiční a moderní. Jedná se o hodnoty, instituce, sociální skupiny, regiony
- ✘ Tyto dvě skupiny jsou ve vzájemném rozporu a většinou existují nezávisle na sobě. Ačkoli tyto duální společnosti mohou existovat dočasně paralelně, modernizační proces znamená postupné rozpoštění tradičních hodnot v hodnotách moderních.

HLAVNÍ CHARAKTERISTIKY MODERNIZAČNÍ TEORIE - BROHMAN

- ✘ Modernizace – technologická změna povede k akumulaci kapitálu a povede k proměně hodnot a postojí
- ✘ Podpora této změna skrze konceptualizaci sociální změny (hodnoty, normy, přesvědčení, zvyky)
- ✘ Konceptualizování změny skrze aparátus klasické sociologie

MODERNIZAČNÍ ŠKOLA

- ✘ Modernizační škola – reprezentuje přístup USA a Evropy k rozvoji
- ✘ LA adoptování programů ISI – protekcionismu a industrializaci skrze náhrady dovozů
- ✘ Strategie nefungovaly – ekonomická stagnace 60. let + masové protesty – pád populistických režimů

DIMENZE ROZVOJOVÉ TEORIE (PIETERSE, 2001:8)

- ◉ *Aplikujte na modernizační školu*
- ◉ *kontext* – historický kontext a politické okolnosti
- ◉ *explanace* – předpoklady ze kterých vycházejí kauzální vztahy
- ◉ *epistemologie* – pravidla toho, co konstituuje vědění
- ◉ *metodologie* – indikátory a výzkumné metody
- ◉ *reprezentace* – vyjádření nebo upřednostnění určitých politických nebo třídních zájmů a kulturní preferencí
- ◉ *imaginace* – představy, konotace, symboly rozvoje, touhy
- ◉ *budoucnost* – politiky, agenda budoucí projekty

DEPENDENCY SCHOOL

- ✘ Původní LA škola
- ✘ André Gundar Frank – rozšířil myšlenky školy do USA
- ✘ 60. let – kladné přijetí v USA – debakl ve Vietnamu, deziluze, alternativní hnutí
- ✘ Časopis Monthly Review

RAÚL PREBISH

- ✘ Vedoucí ECLA – kritizoval zaostalou dělbu práce – návod pro LA v 50. letech – nefungoval:
- ✘ LA – produkce potravin a vývoz surovin pro industriální centra, dovoz průmyslového zboží – u kořene LA problémů
- ✘ Spoléhání se na export komodit – zhoršení obchodní bilance – negativní vliv na domácí kumulaci kapitálu

RAUL PREBISCH

- ✘ vymezil svoji pozici zejména proti Ricardovskému pojetí mezinárodní specializace a vzájemného obchodu, ze kterého mají všichni prospěch.
- ✘ Proti této teorii Prebisch postavil vlastní verzi, inspirovanou jednak marxismem, ale i původními latinsko-americkými anti-imperialistickými texty ze 30. a 40.let.
- ✘ Inspirován modelem industrializace USA, Ruska, Německa a Japonska, které prošly industrializací opožděně, ve srovnání např. s Británií, Prebisch ukázal, industrializace těchto zemí proběhla za bariérou ochranných tarifů.

PREBISH

- ✘ Na základě této historické zkušenosti této skupiny zemí Prebisch odvodil, že ortodoxní ekonomické teorie (Richardova) odsoudila Latisko-americké ekonomie do pozice druhořadých a upadajících ekonomik jako exportérů surovin. Postavení dodavatele surovin bylo odstartováno kolonialismem a přetrvalo až do Velké hospodářské krize. Neoklasický model hospodářské rovnováhy Prebisch odmítl ve prospěch modelu založeného na empirii a pragmatické orientaci na řešení problémů – modelu strukturalistickému.

STRUKTURALISTICKÁ TEORIE

- ✘ Na místo neoklasického modelu samo-regulujícího se trhu a zálibě tohoto přístupu ve formálních modelech strukturalisté sledovali skutečný historický model ekonomických aktivit.
- ✘ Zdánlivě jednoduchá národní ekonomika, nahlížena tímto modelem je najednou jeví jako soubor volně propojených, kvazi-autonomních sektorů.
- ✘ Namísto hladkého propojení těchto různých sektorů v rámci národní ekonomiky probíhá mezi těmito sektory konflikt. Charakteristicky národní a integrovaná ekonomika neexistuje a zaostalost ekonomik rozvíjejících se zemí vyplývá právě z těchto různých struktur se zvláštním typem chování.

- ✘ Prebisch navrhuje řešení v podobě národního programu industrializace za bariérou ochranných tarifů: tj. modelu, který se v LA rozvinul během období Velké hospodářské krize.
- ✘ Strukturalistický model vychází z **reálné situace spíše než z formálně odvozeného modelu.**

ROZVOJ DOMÁCÍ VÝROBY

- ✘ Ochrana domácího průmyslu - pomocí ochranářských bariér – infant industry argument
- ✘ Po zlepšení konkurenceschopnosti – upustit
- ✘ Výnos s vývozu surovin – investován do nákupu kapitálového a nikoli spotřebního zboží

ROLE VLÁDY

- ✘ Aktivní koordinace industrializačních aktivit
- ✘ Nerealizace strukturálních reforem
- ✘ Nízká kupní síla obyvatelstva
- ✘ Závislost na dovozech se pouze přesunula ze závislosti na dovozu spotřebního ke kapitálovému zboží
- ✘ Hluboké problémy s platební bilancí

FRANK: ROZVOJ ZAOSTÁVÁNÍ

- × [*development of underdevelopment*]
- × Frank v nejdříve kritizuje tehdejší dominantní teoretický směr teorie rozvoje. Hlavní námitka oprávněné Frankovy kritiky modernizační školy spočívá v užití kategorií a zkušeností západního světa.
- × Většina teorií a konceptů modernizační školy byla utvářena na základě historické zkušenosti - v současné době - rozvinutých zemí.
- × A podle Franka právě tento pojmový a kategorický aparát neumožňuje uchopit a pochopit problémy, kterým čelí země Třetího světa.

FRANK

Vysvětlení poskytovaná modernizační školou jsou nedostatečná, protože pracují s 'vnitřními' proměnnými při vysvětlování chronického selhávání ve snahách o rozvoj Třetího světa. Výčet nedostatků zemí Třetího světa je obsáhlý: Tradiční kultura, achievement motivation

- ✘ Tím, že modernizační teorie **ignorují historii vlastní zemím třetího světa**, pracují s předpokladem, že země Třetího světa stojí na úsvitu etapy modernizace,
- ✘ musí vzhlížet k rozvinutým zemím jako k modelu hodného následování v jejich pouti za dosažením modernity.

ANDRÉ GUNDAR FRANK

- ✘ Model metropole-satelitů
- ✘ Kritika modernizační školy – soustředění se na interní faktory a bariéry růstu
- ✘ Kolonialismus – nemožnost následovat západní stezku rozvoje
- ✘ Vybodování nových měst v koloniích – usnadnění vykořisťování - Kalkata

- ✘ Vztah center satelitů se neomezuje na mezinárodní dimenzi – existuje i v rámci rozvíjejících se zemí
- ✘ Řetězová konstelace těchto center a satelitů umožňuje efektivní vysávání satelitů
- ✘ Historické procesy, které na západě generovaly růst tím stejným procesem generovaly zaostalost v rozvíjejících se

FRANK

- ✘ Satelit zažívá největší růst a rozkvět, když je odříznut od metropole
- ✘ Empiricky podloženo – industrializace a růst ve válečném období
- ✘ Nejzaostalejší regiony – ty co v nejtěsnějším kontaktu s metropolemi

BARANŮV KOLONIALISMUS V INDII

- ✘ Baranova studie o Indii představuje klasické podání vývoje země, která prošla historickou zkušeností kolonialismu.
- ✘ Ekonomický dopad - v 18.stol. byla Indie jednou z nejvyspělejších zemí světa. Ekonomické podmínky Indie byly relativně vyspělé, indické metody výroby a průmyslové organizace byly srovnatelné s ostatními částmi vyspělého světa. Avšak Británie měla vojenskou převahu. Poté, co tedy Británie porazila Indii, její zaostalost byla způsobena „propracovaným, bezohledným a systematickým rabováním Indie britským kapitálem od samého počátku britské nadvlády“ (Baran, 1957:144).

DOS SANTOS

- ✘ Vedle těchto exportních sektorů byly ještě ekonomické aktivity, které byly závislé na exportu pro odbytiště svých produktů.
- ✘ **podpůrný sektor**, který produkoval lidské zdroje pro exportní sektor v obdobích hospodářského růstu a absorboval nezaměstnanost v obdobích recese.

TECHNOLOGICKO-PRŮMYSLOVÁ ZÁVISLOST

- ✘ vznikl po druhé světové válce s postupem industrializace v některých rozvíjejících se zemích.
- ✘ Dos Santos se domnívá, že existují strukturální omezení průmyslového rozvoje v méně rozvinutých zemích. Průmyslový rozvoj je totiž odvislý od exportního sektoru, protože pouze export může zajistit potřebnou zahraniční měnu na nákup pokročilých technologií pro průmyslový sektor.
- ✘ A právě z důvodu zachování úrovně exportu jsou rozvíjející se země nuceny zachovat dosavadní strukturu vztahů a moci zkorumpované oligarchie

DOS SANTOS

- ✘ Příčiny deficitu: 1) monopolizovaný mezinárodní trh má sklon tlačit na snížení cen surovin a zvyšovat ceny za průmyslové výrobky. Navíc jsou často suroviny nahrazovány syntetickými materiály, čímž se deficit zemí exportujících suroviny nadále zvyšuje. 2) Protože zahraniční kapitál kontroluje ekonomiku závislé země, vysoké zisky odplouvají z rozvíjející se země. Dos Santos uvádí, že množství kapitálu opouštějící zemi je mnohem vyšší než objem kapitálu vstupující do rozvíjející se země.

DOS SANTOS

- ✘ 3) Výsledkem je, že zahraniční financování – ať už ve formě zahraničního kapitálu nebo pomoci – se stává nezbytné k pokrytí současného deficitu a financování dalšího rozvoje. Dos Santos - zahraničních investic je:
  - ✘ „financovat z větší části severo-americké investice, podporovat import, který konkuruje domácím zboží a zavést technologie, které nejsou přizpůsobené potřebám rozvíjejících se zemí a investovat do sektorů, které z hlediska potřeb rozvíjející se země nejsou prioritní“ (1971:231).

DOS SANTOS

- ✘ Nerovný kapitalistický vývoj na mezinárodní úrovni je reprodukován interně na úrovni těchto států, kdy výrobní struktura méně rozvinutých zemí je rozpolcena mezi 'tradiční' agrární exportní sektor a 'moderní' sektor technologické a ekonomicko-finanční koncentrace.
- ✘ Kontextu lokálně levné pracovní síly v kombinaci s užíváním investičně náročných technologií vedlo k vytvoření velkých rozdílů v hladinách mezd.
- ✘ Z marxistické perspektivy Dos Santos označuje tuto vysokou koncentraci příjmu za 'vysokou míru vykořisťování' (*superexploitace*) pracovní síly.

DOS SANTOS

- ✘ Tato nerovná výroba vytvořila hranice růstu vnitřních trhů v rozvíjejících se zemích.
- ✘ Růst trhu spotřebního zboží je omezován nízkou kupní silou obyvatel v produktivním věku a nízkým počtem pracovních míst vytvořených tímto investičně-náročným sektorem.
- ✘ Navíc je růst trhů s kapitálovými statky limitován převodem zisků do zahraničí, který tak odčerpává část ekonomického nadbytku vytvářeného domácí ekonomikou.

AMIN: PŘECHOD K PERIFERNÍMU KAPITALISMU

- ✘ Periferní kapitalismus je charakterizován *extroverzí* zaměřením směrem na export.
- ✘ Amin uvádí, že : „extroverze nevzniká z nedostatečnosti domácích trhů, ale z vyšší produktivity center ve všech oblastech, což nutí periferii omezit se do role doplňkového dodavatele výrobků na výrobu produktů, ve kterých má periferie přirozenou výhodu: exotická zemědělská výroba a minerály“ (Amin, 1976:200).

AMIN

- ✘ Keynesova teorie multiplikátoru investic nemůže být automaticky aplikována na periferní země. V centru multiplikátor pracuje v monopolním kapitalismu, ale na periferii, export výnosu/zisku zahraničního kapitálu ruší tento multiplikační efekt.
- ✘ Místo, aby z toho těžila periferie, export zahraničního zisku přesouvá multiplikační efekt z periferie do centra a slouží ke zrychlení rozvoje centra.
- ✘ Amin varuje, že by výzkumníci neměly zaměřovat a hledat analogie rozvoje rozvíjejících se zemí v současnosti s nyní rozvinutými zeměmi na jejich tehdejší cestě k vyspělosti.

ZNAKY PERIFERE

- ✘ 1) extrémní nerovnoměrnost rozložení produktivity na periférii, 2) rozdělení vlivem přizpůsobení orientace výroby na periférii potřebám centra, 3) ekonomická dominance centra,

- ✘ Periferní kapitalismus není schopen dosáhnout **autonomního ekonomického růstu** bez zpochybnění dominance zahraničních monopolů a centrálního kapitalismu. Zvláštní forma zaostalosti, kterou nabývají periferní formace závisí na 1) povaze předkapitalistických formací, které předcházely současné, 2) formu a období, ve kterých byly periferní země integrovány do světového kapitalistického systému.

SROVNÁNÍ MODERNIZAČNÍ ŠKOLY A ŠKOLY EKONOMICKÉ ZÁVISLOSTI

- ✘ Obě perspektivy mají stejný
- ✘ 1) předmět zájmu: třetí svět a jeho rozvoj a snaží se najít strategie jeho rozvoje
- ✘ Způsob konstrukce teorie: vysoká míra abstrakce, velké teorie zaměřené na nomologické vysvětlení trajektorie rozvoje
- ✘ dichotomické kódování vyprávění: modernizační škola pracuje na principu třídění náhledu – tradiční versus moderní; škola ekonomické závislosti pracuje s kódováním centrum versus periferie.

ROZDÍLY MS X DS

- ✘ 1) vychází z odlišných dynamizujících konfigurací: modernizační škola evolucionismus + funkcionalismus; změna možná postupnou ameliorací spíše než revolucí;
- ✘ rozvoj nápodobou – limity na vynalezení převratně nové cesty modernizace – stačí jít cestou prošlapanou evropskou zkušeností, výhodou je možnost zrychleného přesunu po této stezce – je možné se vyvarovat chyb, které kvůli metodě pokusu-omylu evropský prostor nebyl ušetřen.

ROZDÍLY MS X DS

- ✘ Modernizace je přechodný stav, který předpokládá rychlou proměnu ze stavu tradičnosti do stavu modernity.
- ✘ obě perspektivy čerpají ze zcela odlišných intelektuálních kořenů. Klasická modernizační perspektiva je silně ovlivněna evropskou evoluční teorií a americkou funkcionalistickou, perspektiva závislosti je silně ovlivněna radikálními neo-marxistickými teoriemi.

ROZDÍLY MS X DS

- ✘ klasická modernizační teorie poskytuje vysvětlení zaostalosti pomocí interních faktorů a poukazuje na takové rysy jako tradiční kultura, nedostatek produktivního kapitálu a absence motivace k výkonu v zemích Třetího světa. Škola ekonomické závislosti nabízí externí vysvětlení: zdůrazňuje roli kolonialismu a neokolonialismu v utváření zaostalosti v zemích Třetího světa.

- ✘ Klasická modernizační škola spatřuje spojení a kontakty mezi třetím a Západním světem za prospěšné pro rozvíjející se země. Škola ekonomické závislosti však v nich spatřuje způsob vykořisťování rozvíjejících se zemí ve prospěch zemí rozvinutých.
- ✘ Vzhledem k budoucímu vývoji je modernizační teorie optimistická. S trochou trpělivosti, země Třetího světa dohoní Západní země a dojde k jejich modernizaci. Vyhlídky školy ekonomické závislosti jsou pochmurné: pokud vykořisťovatelské vztahy zůstanou nezměněny, Třetí svět se stane více a více závislý na Západních zemích, umocňující jejich zaostalost.

- ✘ K řešení problémů zaostalosti tedy Modernizační škola vybízí k užším kontaktů Třetího a Západního světa.,
- ✘ zatímco Škola ekonomické závislosti vybízí k možná co největší redukci vztahů periferie a centra, aby země Třetího světa mohly dosáhnout autonomního a nezávislého rozvoje a domnívají se, že socialistická revoluce bude nutná k realizování tohoto cíle.